

მარიამ კორინთელი

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ასისტენტ-პროფესორი, ფილოლოგიის დოქტორი
(+995) 555640887; mariam_korinteli@yahoo.com

ირაკლი ბაკურიძე

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი,
დოქტორანტი, ისტორია
(+995) 599004517; booksinbatumi@gmail.com

**ხმა გულაგიდან – გადასახლებული ქალების პორტრეტები
ნუცა ღოღობერიძის მცირე პროზაში**

Mariam Korinteli

Batumi Shota Rustaveli State University
Assistant Professor, Doctor of Philology
(+995)555640887; mariam_korinteli@yahoo.com

Irakli Bakuridze

Batumi Shota Rustaveli State University
Faculty of Humanities, Doctoral Student, History
(+995)599004517

**The Voice from Gulag – Portraits of Exiled Women
in Nutsa Ghoghoberidze's Short Prose**

ანოტაცია: „წითელი ტერორის“ სისხლიან სურათს, განსაკუთრებით 1937 წლის დიდ წმენდას, რაც გამორჩეული სისასტიკით ჩატარდა საქართველოში, ჯერ კიდევ აკლია უამრავი სახელი, განსაკუთრებით კი ქალების სახელები. უცხოური „გულაგის ლიტერატურა“ უმეტესად მაინც მამაკაცების ხმა და პერსპექტივაა,

=====

საქართველოში ბანაკებზე დოკუმენტური თუ მხატვრული მასალის დიდი ნაწილის არსებობა კი ქალი გადასახლებულებისა და ქალი მწერლების დამსახურებაა. სტატია იკვლევს ნუცა ლოლობერიძის, პირველი ქართველი ქალი რეჟისორის, მცირე პროზის ავტორის ნოველების კრებულს „ვალსი პეჩორაზე“ – გადასახლებული ქალების პორტრეტებს და პროზის მეშვეობით მათი ხმის გავრცელების მცდელობას. ნუცა ლოლობერიძემ სამშობლოს მოღალატის ცოლის ბრალდებით 10 წელი გაატარა გულაგში, შორეულ ჩრდილოეთში. ექვსი ნოველისგან შემდგარი „ვალსი პეჩორაზე“ ისტორიის სურათის ნაკლები ნაწილების აღდგენის, გამჭრალი ქალების ეროვნულ კოლექტიურ მესხიერებაში შემონახვის მცდელობაა, ერთგვარი რეჟიმის მხილება, თავისებური „არქიპელაგი გულაგი“ და „კოლიმური მოთხრობები“ – ქართულად და ქალის პერსპექტივით.

საკვანძო სიტყვები: რეპრესიები, დიდი წმენდა, ქალების ბანაკები, გულაგის ლიტერატურა, გადასახლებულების ლიტერატურა

Abstract: The bloody history of the “Red Terror,” particularly the Great Purge of 1937, was marked by exceptional brutality in Georgia, yet many victims still remain unnamed, especially women. Foreign “Gulag literature” has largely preserved male voices and perspectives, while much of the documentary and artistic material about the camps in Georgia exists thanks to female exiles and women writers. This article examines Waltz on Petschora, a collection of short stories by Nutsa Ghoghoberidze, the first Georgian female film director and the author of a series of prose portraits of exiled women. Her stories represent an attempt to make these silenced voices heard. Ghoghoberidze herself spent ten years in a Gulag camp in the far north, arrested as the wife of an “enemy of the state.” Waltz on Petschora,

consisting of six short stories, strives to restore the missing fragments of history and preserve the memory of the women who vanished from the national narrative. It stands as both a form of exposure of the totalitarian regime and a uniquely Georgian counterpart to works such as “The Gulag Archipelago” and “Kolyma Stories” – told from a woman’s perspective.

Keywords: *Repressions, Great Purge, women’s camps, Gulag literature, literature of exiles.*

„წითელი ტერორის“ სისხლიან სურათს, განსაკუთრებით 1937 წლის დიდ წმენდას, რაც უმწვავესად და გამორჩეული სისასტიკით ჩატარდა საქართველოში, ჯერ კიდევ აკლია უამრავი სახელი, განსაკუთრებით კი ქალების სახელები. ისტორიული მეხსიერება, სრულყოფილი ქრონიკა, წარსულის სრულად აღდგენილი სურათები განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია პოსტსაბჭოთა ქვეყნების საზოგადოებებისთვის, რომლებმაც დიდი კოლაფსის შემდგომ თავიდან დაიწყეს თავიანთი ეროვნული იდენტობის ძიება და თავისუფალი, სამართლებრივი საზოგადოების არსის სწავლა.

საქართველოში განსაკუთრებით სასტიკად ჩაიარა 37 წლის რეპრესიებმა. წმენდას შეეწირა მოაზროვნე, ინტელექტუალური ფენა თითქმის მთლიანად, გამორჩეული კონფორმისტებისა და თანამშრომლობაზე ხელმომწერთა გამოკლებით. დახვრიტეს და გადაასახლეს მწერლები, მუსიკოსები, რეჟისორები და, რა თქმა უნდა, მათი ოჯახის წევრი ქალები, თუმცა არ გვაქვს სრულყოფილი ქრონიკები, რომლებიც ზემოთ ნახსენები სურათის ნაკლებად გილევს შეავსებდა. ერთი მხრივ, ამის მიზეზი ცენზურა და სახელმწიფოს მიერ გასაიდუმლოებული დოკუმენტური მასალაა, მეორე მხრივ კი – ე.წ. „თავდაცვითი ამნეზია“, რომელიც ახასიათებს

ხოლმე ტრავმული გამოცდილებების მატარებელ საზოგადოებებს და ჩვენშიც რეპრესიების მსხვერპლთა თუ თვითმხილველთათვის ფსიქიკის დამცავ მექანიზმად იქცა.

შესაძლოა, სწორედ „თავდაცვითი ამნებია“ იყოს იმის მიზეზიც, რომ საქართველოში შექმნილი მხატვრული ტექსტებისთვის რეპრესიები ვერ გახდა წამყვანი თემა, მიუხედავად მდიდარი დოკუმენტური მასალისა. პოსტ-საბჭოთა პერიოდში, როდესაც რუსეთზე წერა უკვე საშიში აღარ იყო, რეპრესიები მაინც დარჩა სპილოდ ოთახში, პრობლემად, რომელიც იმდენად დიდი იყო, რომ ახალ თაობებსაც კი გაუჭირდათ მისთვის თვალის გასწორება. პატარა ქვეყნებში მსგავსი დიდი ტრავმების გადამუშავება და გადააზრება ეროვნული თვითშეგნების დონეზე კიდევ უფრო მტკივნეული გამოცდილებაა დიდ ქვეყნებთან შედარებით, რადგან რეპრესიების დროს და განსაკუთრებით, 37 წელს ჩადენილი შემადრწუნებელი დანაშაულები არ არის მხოლოდ შორეული სტალინის, ბერიასა და ეჟოვის დანაშაულები – ეს ჩვეულებრივი ადამიანების მარცხის ისტორიებიცაა, დაბეზღეულების, ხელმოწერების, „ანონიმკვების“, დასმენებისა და „დანოსების“ ისტორია. სწორედ ამიტომ, რეფლექსიისა და ტრავმული გამოცდილების გადამუშავების ნაცვლად, ისევ ჩურჩულით ვლაპარაკობთ რეპრესიებისა და რეპრესირებულთა შესახებ, რადგან ამ პერიოდის საფუძვლიანი გააზრება სოციალური და ოჯახური ძაფების წყვეტის გარეშე წარმოუდგენელია.

საქართველოში „მოჩურჩულეთა“ მთელი თაობები გაიზარდა. „მოჩურჩულე“ საბჭოთა პერიოდის მკვლევრის, წიგნის „პირადი ცხოვრება სტალინურ რუსეთში“ – ავტორის, ორლანდო ფაიგის ტერმინია და აღნიშნავს მთელ თაობებს, რომლებმაც დაიმახსოვრეს თვითგადარჩენის მთავარი ოქროს წესი – ჩურჩულით ილაპარაკე, ხალხს შეერიე, შეუმჩნეველი გახდი და რეალობის

პარალელურად იცხოვრე ისე, რომ არ დაგჭირდეს თვითრეფლექსია და ანალიზი იმისა, თუ რა აკეთე.

სწორედ „ჩურჩულის ჩვევით“ აიხსნება ის, რომ ასეთი მტკივნეული გამოცდილებების ქვეყანას მხოლოდ კანტიკუნტად გვაქვს „გულაგის ლიტერატურა“.

უცხოური „გულაგის ლიტერატურა“ უმეტესად მაინც მამაკაცების ხმა და პერსპექტივაა. საბჭოთა ბანაკებისა და მთელ იმპერიაში მეტასტაბილურობით მოდებულ გულაგთა არქიპელაგს მხატვრულ პროზაში უფრო სოლჟენიცინით, შალამოვით და სხვა მამაკაცი მწერლებით ვიცნობთ, მაგრამ ამათ გვერდით, რაერთი ქალის მიერ დაწერილი გულაგის უსასტიკესი მხილება შემორჩა მხატვრული თუ დოკუმენტური პროზის ისტორიას. „თემა – „ქალი ბანაკში“ – ყოველთვის ტრაგიკულია, ტრაგიკულია თავისი არსით. შემთხვევითი არაა, რომ საბანაკო მემუარისტიკის ყველაზე მკაფიო და ყველაზე საშინელი ფურცლები ქალის კალმითაა დაწერილი: ევგენია გინზბურგის „რთული მარშრუტი“, ეკატერინე ოლიცკაიას „ჩემი მოგონებები“, ნადეჟდა სურვეცოვას, ოლგა ადამოვა-სლიობერგის, ადა ვოიტოლოვსკაიას და სხვათა ათასობით მოგონება. კოლიმის, ვორკუტის, ნორლიცკის ქალების მიერ და ქალებზე დაწერილი, გულაგის ყველაზე ღირებული და ყველაზე შთამბეჭდავი დამონშებაა.“ (ლეჟავა, 2008:18)

საქართველოში ბანაკებზე დოკუმენტური თუ მხატვრული მასალის დიდი ნაწილის არსებობა ქალი გადასახლებულებისა და ქალი მწერლების დამსახურებაა. მაგალითად შეიძლება არაერთი დღიურისა და პირადი ჩანაწერის, ზაირა არსენიშვილის რომანებისა და მცირე პროზის მოყვანა. გულაგის ტყვე ქალების ხმებმა მნიშვნელოვანი ადგილი დაიკავა თანამედროვე გერმანულ-ენოვანი ქართველი ავტორის, ნინო ხარატიშვილის მწერლობაშიც. ნაშრომში ყურადღებას შევაჩერებთ ნუსა ლოლობერიძის მცირე

პროზაზე, რომლის მაგისტრალური ხაზი გადასახლებული ქალების ამბავია. მისი ხედვის კუთხე განსხვავებულია – არსენიშვილისა და ხარატიშვილის პროზა გარე პერსპექტივაა, უცხო დამკვირვებლის – რეპრესირებულთა შთამომავლის ან თანამედროვე მკვლევრის თვალი, პირად აღრეულ გამოცდილებასა და ბავშვის მეხსიერებაზე დამყნობილი ნაწარმოებები; ქართველი ქალი რეჟისორის, გადასახლებული „ჩესვირის“, ნუკა ლოლობერიძის კრებული „ვალსი პეჩორაზე“ კი შიდა პერსპექტივაა, ისტორიული მოვლენების გულისგულში მყოფი, თავად გულაგის ტყვე ქალის ათწლიანი ტანჯვიდან აღმოცენებული მცირე პროზა. ეს პატარა კრებული კოლექტიური მეხსიერების გაცოცხლებისა და ისტორიის შენარჩუნების მხატვრული მცდელობაა, ფაქიზი, დელიკატური, ინტიმური, ამავე დროს შემზარავი სისასტიკით სავსე, დოკუმენტალისტიკაზე დაფუძნებული ფიქცია, გულაგის ქრონიკა, რომელსაც ორი მიზანი აქვს – რეჟიმის მხილება და ერის მეხსიერებაში სამუდამო აღგილის დაკვიდრება საფლავის ქვის გარეშე წასულთათვის. „არქიპელაგი გულაგი ჩემი ქვეყანაა, მე იქ ათი წელი ვიცხოვრე“ – წერს ნუკა ლოლობერიძე და მისი იმიერპოლარეთიდან გამოღწეული ხმა მხოლოდ მას არ ეკუთვნის, ათასობით უსახელოდ და მდუმარედ დაკარგული, დავიწყებას მიცემული ქალის ხმაა.

„ჩესვირი“ აბრევიატურაა და სამშობლოს მოღალატის ოჯახის წევრს – ძირითადად, ცოლს – აღნიშნავს. ტერმინი 1937 წელს ჩნდება პრომით ბანაკებში, როგორც კრიმინალთა ახალი კატეგორია. ქალები იძულებით გადაჰყავდათ შორეულ ჩრდილოეთში, სადაც ტყვეებს არაადამიანურ პრომას აიძულებდნენ. ამ ქალებისთვის შეიქმნა სპეციალური ბანაკები, რომლის ანალოგიც რეპრესიული გამოცდილებისა და წარსულის მქონე არცერთ

ქვეყანაში არ მოიპოვება. „გადასახლებული ქალების ზუსტი რაოდენობა უცნობია, მიახლოებითი რიცხვის აღდგენა შეიძლება მხოლოდ საგანგებო თათბირის ოქმების მიხედვით. გარკვეულ ორიენტირად შეიძლება გამოდგეს 1938 წლის 5 ოქტომბრით დათარიღებული ბარათი. შინსახკომის ხელმძღვანელობა სტალინის ატყობინებს, რომ #0048 ბრძანების საფუძველზე სულ არასრული მონაცემებით რეპრესირებულია დაპატიმრებულ მოღალატეთა 18 000-ზე მეტი ცოლი“ (ლეჟავა, 2008:22) ამ ქალების „დანაშაული“ დახვრეტილი პოლიტიკური, სამხედრო და ინტელექტუალური ელიტის ცოლობა იყო. ნუცა ლოლობერიძის მოთხრობები სწორედ ამ უსახელოდ გამქრალი სიცოცხლეების კოლექტიურ მესხიერებაში შემონახვის მცდელობაა.

ნუცა ლოლობერიძე გადასახლებული ჰყავდათ სამშობლოს მოღალატის ცოლის ბრალდებით. მისი შევინროვება 30-იანი წლების შუა ხანებიდან დაიწყო, ქმრის, ცნობილი პარტმუშაკის, ძველი თაობის ბოლშევიკის ლევან ლოლობერიძის გამო, რომელიც 1937 წელს დახვრიტეს, თავად ნუცა კი 10 წლით გადაასახლეს საკონცენტრაციო ბანაკ „პოტამში“, სადაც ათასობით ჩესეირი იხდიდა სასჯელს. სწორედ ამ ბანაკის მოგონებები დაედო საფუძვლად მის მოთხრობების კრებულს „ბედნიერების მატარებელი“ და „ვალსი პეჩორაზე“. „არქიპელაგი გულაგი – ეს სიტყვათაწყობა მწერლის იმ გენიალურ მიგნებად მიმაჩნია, რომელიც მეოცე საუკუნის ერთ-ერთ ნიშანსვეტად იქცა.[...] როცა თავისუფალ სამყაროში პირველად გავიგე ეს სათაური, ბევრი საბჭოთა კავშირის რუკაზე ეძებდა არქიპელაგ „გულაგს“, ეძებდა და, რა თქმა უნდა, ვერ პოულობდა, რადგანაც ასეთი სახელობების არქიპელაგი არ არსებობს ბუნებაში, ის ერთდროულად აბსტრაქციაც იყო და საზარელი რეალობაც... როცა პირველად ‘სამიზნადით’ გამოქვეყნებული სოლჟენიცინის ეს ნაწარმოები

=====

წავიკითხეთ, დედამ ირონიული ღიმილით მითხრა: ‘არქიპელაგი გულაგი’ – ეს ჩემი ქვეყანაა, მე იქ 10 წელი ვიცხოვრეო“ (ლოლობერიძე, 2021)

„ვალსი პეჩორაზე“ 6 ნოველისგან შემდგარი კრებულია, რომელთაგან თითოეული გულაგში ქალების ცხოვრებაზე გვიამბობს. მიუხედავად იმისა, რომ ყველა ნოველას საერთო თემატიკა და, სავარაუდოდ, ერთი და იგივე გმირებიც აერთიანებს, რეგისტრი მაინც განსხვავებულია – თხრობა ზოგან მკაცრია და სასტიკი, შემადრწუნებლად ნატურალისტური მხილვება რეჟიმისა, ზოგან კი – ფემინური, დედობრივ ინსტინქტზე პედალირებით, ქალის ბუნებაზე აქცენტებით.

ნოველების ნახევარი ბანაკურ ცხოვრებაზე, იქ დატრიალებულ ჩუმ ტრაგედიაზე მოგვითხრობს („ორი სიმღერა“, „იაჟუჟუნა“, „ვალსი პეჩორაზე“), მეორე ნახევარი კი ბანაკისკენ მიმავალი გზის სირთულეებს ასახავს („ბედნიერების მატარებელი“, ფეხით აძვავომიდან კოჩმასამდე“, „ორი მეტამორფოზა“)

კრებულის ნოველები საუკეთესო ვერბალური მტკიცებულებაა იმისა, რა სოციალური მოცემულობის მქონე ადამიანებს ასახლებდნენ ჩრდილოეთში – გადასახლებული ქალები ძირითადად იყვნენ განათლებული, თავიანთ სფეროში უმაღლესი კატეგორიის პროფესიონალები. ნოველებში ქალები ცდილობენ, იმედის თუნდაც უმცირეს ნაპერწკალს ჩაეჭიდონ და თავი გადაირჩინონ. ოჯახის წევრებთან ყოველგვარ კავშირს მოკლებულნი, ნოსტალგიით არიან ავად. ნუსა ლოლობერიძის შვილი, კინორეჟისორი ლანა ლოლობერიძე თავის მოგონებებში წერს, რომ წერილების მიწერის უფლება ნუსამ გვიან მიიღო პოტმაში, „... მაგრამ სისტემამ იზრუნა, რომ ისინიც არ გამხდარიყო ნამდვილი ბედნიერების მიზეზი, რადგან ის იშვიათი წერილები – წელიწადში ორი – უსათუოდ რუსულად უნდა ყოფილიყო დანერილი და ათასი

=====

ცენზორის მიერ შემოწმებული... და იღებდნენ შვილები დედების გულიდან ამოგლეჯილ, უცხო ენაზე დაწერილ ბარათებს, რომლებშიც უცხო კაცების მტრული სულიც იყო ჩასახლებული და უნებურად გაუცხოების დამთრგუნველი გრძნობა ეუფლებოდათ.“ (დოლობერიძე, 2021:42) აქ ჩნდება ასოციაცია ცნობილი ბელგიელი მწერლის, ერიკ-ემანუელ შმიტის მოთხრობასთან „სამყაროს ყველაზე ლამაზი წიგნი,“ რომელშიც ბანაკში მცხოვრები ქალების ისტორიაა აღწერილი, ქალებისა, რომლებიც სიგარეტის გადანებებულ ქაღალდებზე შვილებისთვის ყოვლისმომცველი და ყოვლისდამტევი წერილის მიწერას ცდილობენ, მაგრამ იტანჯებიან იმის გამო, რომ სათქმელს ვერ ატევენ მალულად მოპოვებულ ქაღალდის ნაგლეჯებზე.

სწორედ ამდაგვარი ტკივილები სტანჯავთ ორი მოთხრობის „იაჟუჟუნას“ და „ფეხით აძვა-ვომიდან“ გმირებს – ოჯახს მოშორებულ დედებს, რომლებიც შვილების ხსოვნას სათუთად უფრთხილდებიან. განიცდიან, რომ ავინყდებათ მათი სახეები და ცდილობენ, გამქრქალეული მოგონებები როგორმე შეაკავონ, რაღაცით დაიფიქსირონ გონებაში, რათა საბოლოოდ არ გაუსხლტეთ ხელიდან, რადგან დავინწყება დამარცხებას ნიშნავს. „იაჟუჟუნას“ ნარატორი, ახალგაზრდა დედა, ბანაკის კედელთან ამოსულ იაჟუჟუნას პოულობს და შვილზე მზრუნველობას დანატრებული, ყვავილზე იწყებს ზრუნვას, რადგან ყვავილის ფერს შვილის თვალებს ამსგავსებს. „იაჟუჟუნა ჩემი პატარა სიხარული გახდა. წყალი მოვითანე, მოვრწყე. დილაადრიან გავრბოდი შესახედავად, ვრწყავდი. დღის განმავლობაში ხშირად დავხედავდი ხოლმე.“ (დოლობერიძე, 2025:53) ერთ დღესაც მოთხრობელი აღმოაჩენს, რომ იაჟუჟუნასთვის უკვე ვიღაცას დაუსხამს წყალი – ეს მასსავით უბედური, სხვა ახალგაზრდა დედაა, რომელსაც იაჟუჟუნა

თავისი შვილისთვის, მარინასთვის მიუმსგავსებია. ქალები უსიტყვოდ ხდებიან ერთმანეთის ვარამის თანაზიარნი.

„ფეხით აძვა-ვომიდან“ ნოველაში ასევე დედაა მთავარი გმირი, რომელიც აძვა-ვომიდან თოვლში სხვა ბანაკებთან ერთად მოიკვლევს გზას – მათ ადგილს უცვლიან. სიცვიდან ქალი სიკვდილის პირასაა მისული და სურვილი კლავს, იქვე თოვლზე წამოწვეს და სამუდამოდ დაიძინოს, მაგრამ მას მშველელად შვილის, ნანას სახება ევლინება. სწორედ მას ჩასჭიდებს დედა წარმოსახვით ხელს და თითქოსდა ამბების მოყოლით ართობს, წარმოიდგენს, რომ შვილი გვერდით მიჰყვება და მას ავი სიზმარივით უყვება დედა თავსგადამხდარ საშინელებას. სწორედ ნანასთან წარმოსახვითი დიალოგი, სინამდვილეში კი მონოლოგი, იხსნის დედას სიკვდილისგან. თხრობა ნოველაში ფრაგმენტულია, ბოდვის ზღვარზე მყოფი, ჰალუცინაციური, ალოგიკური და დანაწევრებული, თუმცა ისტორიების სიმძაფრე მაინც ადვილად აღიქმება. განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევს 17 წლის გოგონას ამბავი, რომელიც ერთხელ გაიყვანეს და შეახვედრეს ადამიანს, რომლის ბრალდების წყალობითაც ის გულაგში მოხვდა. ბრალდება დაუჯერებელი და აბსურდულია და როდესაც ქალები ბრალმდებლის ლანძღვას იწყებენ, გოგონა გაამხელს, რომ მამამისზე ჰყვება. მსგავსი ამბავი აქვს მოთხრობილი რევამ ინანიშვილს მოთხრობაში „ლარა“, სადაც გადასახლებიდან ჩამოსული, ჩეკისტების მიერ სასტიკად ნაწამები თავად ყოფილი ჩეკისტი, ჯანგატეხილი მამა, რომელსაც ქალიშვილი ლარა თავდადებით უვლის, მაინც არ ტოვებს ძველ ჩვეულებას და დასაბეზღებელ წერილს წერს, რომელშიც შვილს უცხოური რადიოპროგრამების მოსმენაში ამხელს. ორივე მოთხრობიდან ცხადად ჩანს ტოტალიტარული რეჟიმის პირობებში მორალური ღირებულებების სისტემის სრული მორღვევა და ადამიანის ბუნების

დაუნდობელი მხარის გაშიშვლება, თანამედროვე ცივილიზაციის მიერ შეფუთული შეასაუკუნებრივი მანკიერებების კვლავ და კვლავ სააშკარაოზე გამოტანა.

ნოველაში „ორი სიმღერა“ ბანაკის ქალები კონცერტის გასამართად ემზადებიან. კონცერტის გამართვის იდეა თავდაპირველად უადგილო და გროტესკულია, მაგრამ ბანაკის ყველა ბინადარი აცნობიერებს, რომ ცხოვრება, თუნდაც იმიერპოლარეთში დამარხული, უნდა გაგრძელდეს. ავად თუ კარგად, ჩესეირები ცოცხლები არიან, ამიტომ მათ ბუნებრივად აქვთ სიცილის, გართობის მოთხოვნილება. გადასახლებაში კონცერტი ოქსიმორონია, თითქოსდა რა უნდა ეკონცერტებოდეთ ქალებს, რომლებიც ოჯახებიდან „გაიტაცეს“ და სამართლიანობისა და სამართლის პრინციპების გვერდის ავლით, არარსებული დანაშაულის გამო, ჩრდილოეთის ყინვაში გამომწყვდიდეს. მიუხედავად თავსდატეხილი უბედურებისა, ქალებს აქვთ წარსული იდენტობები, „წინა ცხოვრებები“, რომელთა ამოშლაც, მიუხედავად იმისა, რომ ბანაკი, როგორც რეჟიმის მეტასტაზი, ინდივიდუალიზმის ყოველგვარ გამოვლინებას ებრძვის, ძალიან რთულია. ეს წარსული იდენტობებია მომღერალი, მოცეკვავე, მთარგმნელი, პოეტი, ლიტერატორი და მათი წინა ცხოვრება, უკან მოტოვებული სუპერეგო მაინც იჩენს თავს კონცერტის გამართვის, რაღაცის ქმნის სურვილში. „თინა გ.ს სუფთა, წკრიალა კოლორატურა ჰქონდა, და ‘იმ ცხოვრებაში’ ღიდ მომავალს უქაღდნენ თურმე“ (ლოლობერიძე, 2025:38). ასეთი „თინებითა“ სავსე ბანაკი, ინტელექტუალებით, ღიდი ოცნებებით სავსე ქალებით.

მოთხრობაში ქალებთან ღიდ კონტრასტს ქმნის ბანაკის უფროსობა, რომელიც გაპრანჭული ცოლების თანხლებითაა მოსული კონცერტის სანახავად. ეს უფროსები არ ჰგვანან „კოლიმური მოთხრობების“ პერსონაჟ ზედამხედველებს, არც „არქიპელაგ

გულაგში“ მოხსენიებულ უფროსებს; რამდენადაც შეიძლება, ჰუმანურობა მოვიაზროთ საკონცენტრაციო ბანაკის ზედამხედველის ბუნებაში, ეს ზედამხედველებიც ჰუმანურები არიან, ერთგვარ მოწინებასაც კი გრძნობენ ქალების მიმართ, რადგან აქვთ განცდა, რომ ისინი ინტელექტუალურად მათზე მაღლა დგანან. „ბანაკის უფროსს... ყველაფერი აოცებდა ჩვენი – დარდიც, გართობაც, თავდაჯერაც, განათლებაც, პროფესიებიც, იბნედა და უმწეოდ აფართატებდა უმეტყველო ცისფერ თვალებს, რაიმე მოთხოვნით თუ ჩავაცვივდებოდით ხოლმე.“ (ლოლობერიძე, 2025:39) ქალების ინტელექტუალური შესაძლებლობების წინაშე ბანაკის უფროსის უნებლიე მოწინება ისევ იჩენს თავს კრებულის მომდევნო ნოველაში „ორი მეტამორფოზა“, რომელშიც ქალებს არხანგელსკში უპირებენ გადაბარგებას ჩრდილო-ყინულოვანი ოკეანის გავლით. ქალები ჯანყდებიან და აღწევენ კიდევ კომპრომისს ხელისუფლების მხრიდან. ჯანყისა თუ პროტესტის მოთავეები, როგორც ჩანს, ძირითადად ქართველები იყვნენ. „ერთი-ორჯერ მოხდა ისე, რომ რამდენიმე ქართველმა ქალმა გაზედეთ, დიდი საყვედურები ვუთხარით ბანაკის ადმინისტრაციას და რალაც მოთხოვნები წავუყენეთ. სხვებმაც ერთგულად დაგვიჭირეს მხარი. უკიდურესობამდე მისულიყავით ყველანი და აღარც თუ ძვირად ვაფასებდით სიცოცხლეს. ამ გამოსვლებმა ცოტაოდენი შედეგი მოგვცა და, რაც მთავარია, მგონი ბევრი რამ შეაგნებინა ჩვენს ადმინისტრაციას და მისი ერთგვარი მორიდება მოგვიპოვა. ქართველებს კი უმალ გაგვივარდა ქალებში გამბედავების... სახელი.“ (ლოლობერიძე, 2025:66)

ბანაკმა არა მხოლოდ დაავიწყა ქალებს, თუ ვინ იყვნენ წარსულში, არამედ, ამავე დროს, ყველა გაათანაბრა. ბანაკის ეკლექტურ შემადგენლობაში წარიხოცა ყოველგვარი სოციალური

განსხვავება და ყველანი – მრეცხავი, ფრანგული პოეზიის მთარგმნელი, მხატვარი, ლექტორი, პიანისტი, დიასახლისი – იქცნენ საბედისწერო აბრევიატურის განსხეულებად, დანომრილ ჩესე-ირებად, უუფლებო, უიდენტობო, უწარსულო და უმომავლო აჩრდილებად. და ამ იძულებითმა გათანაბრებამ წარმოშვა უკონკურენტო მეგობრობა და ემპათია, ერთმანეთის გატანის სურვილიცა და თავგანწირული მცდელობებიც ბანაკის ქალებს შორის.

გულაგის უსიხარულო ყოფაში ქალებს საკუთარი სქესისა და სქესუალობის შეგრძნება, ბუნებრივია, დაკარგული აქვთ, თუმცა „ორ მეტამორფოზაში“, ნუცა ლოლობერიძის თქმით „დაჯაჭული“, ტანსაცმლის მრავალ ფენაში დაკარგულ ქალებში მაინც ილვიძებს ფლირტის სურვილი. მკითხველისთვის მოთხრობის დასაწყისშივე მარტივი მისახვედრია, რომ შეუძლებელია, სანახევროდ მკვდართა საუფლოში სიცოცხლის გამოვლინება უბრალოდ ილუზია არ იყოს – ბანაკში სიყვარულისა და სიხარულის ადგილი არ არის, ამიტომ ეს ილუზორული მცდელობებიც სევდიანად მთავრდება, ადმინისტრაციის მხრიდან შეურაცხყოფით, ქალების თავმოყვარეობის კიდევ ერთხელ ფეხქვეშ გათელვით. რეჟიმს სურს, ქალებს არა მხოლოდ მომავალი და ცხოვრება, არამედ სქესიც წაართვას, მაგრამ რაღაც რჩება მხედველობიდან – ტოტალიტარულ სისტემაშიც კი ადამიანს აცოცხლებს და ამოძრავებს პანდორას ყუთის უკანასკნელი ბინადარი – იმედი. სწორედ ამ იმედზეა კრებულის უკანასკნელი, ყველაზე ფაქიზი და ამალეღვებელი ნოველა „ვალსი პეჩორაზე“. მწერლის ტონი ამ მოთხრობაში იცვლება, თანაგანცდა ტყვე ქალების, თანამობანაკეების მიმართ მას არც მანამდე აკლდა, მაგრამ „ვალსში“ ემპათია კულმინაციას აღწევს და ვფიქრობთ, სწორედ ამ მოთხრობაში ჩნდება ის ნოტები, რაც განასხვავებს „ვალსს პეჩორაზე“ მამაკაცების მიერ დანერგილი

=====

გულაგის ლიტერატურისგან – უნიკალური ქალური ხმა, კეკლუცი, ნაზი, თანამგრძნობი, დედობრივი, თვითგადარჩენისა და თანამოძმეთა გადარჩენის ინსტინქტით სავსე. ნოველებში ნუცა ლოღობერიძე ბევრჯერ უსვამს ხაზს ხელოვნების მაკურნებელ, გადამრჩენელ ძალას – ჩანს, რომ მისი ათწლიანი ბანაკური ცხოვრების პერიოდში თავად ნუცაც ბევრჯერ გადაურჩენია ხელოვნების სიყვარულს. ამ ნოველაშიც მეოცნებე ქალები თავიანთ ოცნებებს თითქოს რიტუალურ ცეკვას აღუვლენენ გაყინული პეჩორის პირას, მომღერალი თამარის გაზარული ხმით ნალიღინები ვალსით და მკითხველი თითქოს კინოკადრებად ხედავს თბილად შებუდნულ და თოვლში მოუქნელად დატრიალებულ ქალებს, რომლებიც, მიუხედავად რეჟიმის მიერ მათი მოდრეკვისა და დამორჩილების მცდელობებისა, გაუტეხელნი არიან მანამ, სანამ შერჩენიანთ სილამაზის აღქმის, სიცილის, ცეკვისა და იმედის ქონის უნარი.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ თუკი შალამოვის „კოლიმური მოთხრობები“ და სოლჟენიცინის „არქიპელაგი გულაგი“ რეჟიმის უსასტიკესი, აუტანელი სიმართლეებით სავსე მხილებაა, „ვალსი პეჩორაზე“ ახერხებს, იყოს მამხილებელი, ოღონდ სრულიად განსხვავებულად – ქალების სახეების გალერეით, მათი ყოველდღიურობით, ოცნებებისა და იმედების, საქმიანობისა და საუბრების ჩვენებით, და შესაძლოა, სწორედ ამგვარი დელიკატური მიდგომა აადვილებდეს რეფლექსიას წარსულზე, გულაგის ქალებთან ჩვენს – თანამედროვეთა – თვითიდენტიფიკაციას და რაც მთავარია, თანაგანცდას, რაც საუბრეველია იმისა, რომ „მოჩურჩულეთა“ შთამომავლები, ბოლოს და ბოლოს, პირისპირ დაუდგებიან კოლექტიურ ტრავმებს და გადაიაზრებენ წარსულის შეცდომებსა და გამოცდილებებს.

გამოყენებული ლიტერატურა

Refereneces

გიგინეიშვილი (2008): გიგინეიშვილი ლ., საქართველო-ალჟირი-საქართველო – ერთი ეპიზოდი 1936–38 წლების სტალინური რეპრესიებიდან, ჰაინრიხ ბიოლის ფონდი, თბილისი

Gigineishvili (2008): gigineishvili l., sakartvelo-alzhiri-sakartvelo – erti epizodi 1936-38 wlebis stalinuri represiebidan, hainrikh biolis fondi, tbilisi

კონტრიძე (2022): კონტრიძე ე., ნუცა ლოღობერიძე – დაკარგული წლები და სცენარები, ხელოვნებისა და მედიის კვლევების საერთაშორისო კრებული, თბილისი

Kontridze (2022): Kontridze e., Nutsa GhoGhoberidze – dakarguli wlebi da scenarebi, xelovnebisა da mediis kvlevebis saertashorisო krebuli, tbilisi

ლეჟავა (2008): ლეჟავა ნ., „ალჟირის“ პატიმართა პორტრეტები, ჰაინრიხ ბიოლის ფონდი, თბილისი

Lezhava (2008): Lezhava N, alzhiris patimarta portretebi, hainrikh biolis fondi, tbilisi

მონტეფიორე (2025): მონტეფიორე ს., სტალინი – წითელი მეფის კარი, სეზანი, თბილისი

Montefiore (2025): montefiore s., Stalini – witeli mefis kari, sezani, tbilisi

ლოღობერიძე (2020): ლოღობერიძე ლ., რაც მაგონდება და როგორც მაგონდება, სულაკაურის გამომცემლობა, თბილისი

Ghoghoberidze (2020): Ghoghoberidze l., rac magondeba da rogorc magondeba, sulakauris gamomcemloba, tbilisi

ლოღობერიძე (2021): ლოღობერიძე ლ., ვისთვის გალობს შაშვი, სულაკაურის გამომცემლობა, თბილისი

Ghoghoberidze (2021): ghoghoberidze l., vistvis galobs shashvi, sulakauris gamomcemloba, tbilisi

ლოღობერიძე (2025): ლოღობერიძე ნ., ვალსი პეჩორაზე, გამომცემლობა ინტელექტი, თბილისი

Ghoghoberidze (2025): ghoghoberidze n., valsi pechoraze, gamomcemloba intelekti, tbilisi

Figes (2007): Figes O., The Whisperers: Private Life in Stalin's Russia, Metropolitan Books